

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
ІСТОРИКО-ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І
МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН**

**ЛІНГВІСТИКА Й ЛІНГВОДИДАКТИКА: ЗДОБУТКИ І
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

06–07 грудня 2024 року

**МАТЕРІАЛИ
ЮВІЛЕЙНОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ**

Одеса – 2024

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
ІСТОРИКО-ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І
МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН**

**ЛІНГВІСТИКА Й ЛІНГВОДИДАКТИКА: ЗДОБУТКИ І
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

06–07 грудня 2024 року

**МАТЕРІАЛИ
ЮВІЛЕЙНОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ**

Одеса – 2024

УДК 801.8 + 811
ББК 81.2(4Укр)я5
Є27

Друк за ухвалою вченої ради ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол № 7 від 26.12.2024 року)

Редакційна колегія:

Євтушина Т. О. – к.філол.н., доц., доцент кафедри української філології і методики
навчання фахових дисциплін – технічний секретар;

Прокопенко Л. І. – к.пед.н., доц., завідувач кафедри української філології і методики
навчання фахових дисциплін – відповідальний редактор;

Босак Н. Ф. – к.пед.н., доц., доцент кафедри української філології і методики
навчання фахових дисциплін;

Горіна Ж. Д. – к.пед.н., доц., доцент кафедри української філології і методики
навчання фахових дисциплін.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Марчук Л. М. – д.філол.н., проф., завідувач кафедри журналістики Кам'янець-
Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Нагорна Н. В. – к.пед.н., доцент кафедри педагогічної освіти та соціальної
реабілітації Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Є27 Лінгвістика й лінгводидактика: здобутки і перспективи розвитку: матеріали
Ювілейної Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців (м. Одеса,
06-07 грудня 2024 р.) [Електронне видання]: зб. тез доп. / редкол. Т. О. Євтушина,
Л.І.Прокопенко, Ж.Д.Горіна, Н.Ф.Босак. Одеса: ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2024. 187 с.

У збірнику вміщено доповіді учасників Ювілейної Всеукраїнської науково-
практичної конференції молодих науковців «Лінгвістика й лінгводидактика: здобутки і
перспективи розвитку» (м. Одеса, 06-07 грудня 2024 р.). Матеріали збірника можуть бути
корисними для широкої філологічної аудиторії.

*За зміст тез, достовірність цитувань та оригінальність викладення матеріалу
відповідальність несуть автори*

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського», 2024
© Автори статей, 2024

<i>Толмачова Юлія</i> Дезінформаційна комунікація через призму прагмалінгвістики	152
<i>Трохимець Анастасія</i> Політична антропоморфна метафора у промовах Володимира Зеленського 2022–2023 років	154
<i>Хітрова Анастасія</i> Образ двійника у творчості Едгара Аллана По	158
<i>Царьова Катерина</i> Виразальні функції фразеологізмів у творчості тетяни Лемешко	163
<i>Чернявська Діана</i> «Шість капелюхів Боно» у роботі над твором Івана Франка «Захар Беркут» на уроках української літератури в 6 класі	165
<i>Шайкіна Тетяна</i> Актуальні питання викладання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти в інформаційну епоху	170
<i>Швайка Валерія</i> Кореференти повісті Марії Матіос «Черевички Божої Матері»: семантико-функційний аспект	176
<i>Ярмуш Тетяна</i> Інноваційні технології під час викладання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти (дидактичний потенціал, особливості впровадження)	181

На стилістичному рівні ФО можуть мати різне забарвлення: нейтральне, емоційно-позитивне чи емоційно-негативне: *камінь тобі в груді* [2] – викликати тяжкий душевний стан, невеселий настрій; гнітити.

Виразальність фразеологізмів підсилюється через інтонаційне оформлення. У розмовному мовленні це можуть бути підвищення чи зниження тону, акцент на ключових словах тощо.

Висновки. Фразеологізми слугують потужним засобом мовної економії та збагачення тексту, залишаючись важливими і для повсякденного спілкування, і для художнього дискурсу.

Література

1. Баран Я. А., Зимоморя М. І. Теоретичні основи фразеології. Ужгород: Ужгородський держ. ун-т, 1999. 176 с. 2. Лемешко Т. Камінь у груді : новела. Літературна Україна. 2010. 11 листоп. (№ 41). С. 4. 3. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови. Луганськ : Альма-матер, 2005. 400 с. 4. Царьова І. В. Етнокультурна семантика в обрядовій фразеології східнослов'янських говірок. Дніпропетровськ : Інновація, 2015. 258 с.

Діана Чернявська,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
4 року навчання на філологічному факультеті освітніх технологій
Київського національного лінгвістичного університету
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. О. А. Попова

«ШІСТЬ КАПЕЛЮХІВ БОНО» У РОБОТІ НАД ТВОРОМ ІВАНА ФРАНКА «ЗАХАР БЕРКУТ» НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В 6 КЛАСІ

Анотація: Аналізується використання методу «Шість капелюхів Боно» як інструменту для вивчення твору Івана Франка «Захар Беркут» на уроках літератури. Метод стимулює розвиток критичного та креативного мислення учнів, дозволяючи розглядати сюжет та персонажів з різних точок зору. Підкреслюється значення методу в розв'язанні проблемних ситуацій, розвитку навичок аргументації та творчого підходу до аналізу літературних творів.

Ключові слова: літературний аналіз, критичне мислення, креативне мислення, інтерактивне навчання.

Abstract: The article analyzes the use of the «Six Hats of Bono» method as a tool for studying Ivan Franko's work «Zakhar Berkut» in literature classes. The method stimulates the development of students' critical and creative thinking, allowing them to consider the plot and characters from different points of view. The importance of the method in solving problem situations, developing argumentation skills and a creative approach to the analysis of literary works is emphasized.

Keywords: literary analysis, critical thinking, creative thinking, interactive learning.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Пошук сучасних та ефективних форм та методів навчання завжди є важливим питанням методичних розвілок. Аналіз змісту, розгляд

історичних або суспільних аспектів твору, характеристика героїв є традиційними складовими уроків літератури. Науковці, методисти, учителі-практики наголошують на важливості постійної роботи над формуванням навичок вдумливого читання, критичного мислення, вміння дискутувати, добирати аргументи та висловлювати власні позиції читача-інтерпретатора. Технології розвитку критичного мислення через читання та письмо покликані розв'язувати такі завдання. Техніка «Шість капелюхів мислення» Едварда де Боно надає змогу організувати активне обговорення прочитаного, стимулювати критичне мислення та розвивати навички уважного слухання та взаємодії учнів. Така робота на уроках української літератури сприяє підготовці учнів до розв'язання проблем у різноманітних життєвих ситуаціях, де вміння мислити критично та співпрацювати є незамінними.

Історична повість Івана Франка «Захар Беркут» є яскравим прикладом того, як твір набуває нового важливого звучання в шкільній аудиторії після 24-го лютого - початку повномасштабного вторгнення [1, с.167]. Техніка «Шість капелюхів мислення» може бути допомогти семикласникам осмислити глибокий ідейний зміст, героїчні вчинки героїв твору, історичний і культурний контекст повісті. У роботі над твором важливими є паралелі із сьогодення, адже боротьба громади за свою землю, за свободу, цінність єдності, мужність та патріотизм є важливими для сучасної України.

Метою публікації є обґрунтувати доцільність техніки «Шість капелюхів Боно» під час аналізу повісті Івана Франка «Захар Беркут» та продемонструвати особливості організації роботи учнів на уроці української літератури.

Викладення основного матеріалу. Освіта в Україні постійно оновлюється, впровадженням концепції НУШ - це побудова системи навчання, здатного відповідати викликам сьогодення. У зв'язку з цим виникає потреба переглядати методи і прийоми навчання, практично перевіряти доцільність та ефективність тих чи тих технологій для формування як предметних, так і життєвих компетентностей учнів. Технології розвитку критичного мислення через читання та письмо відповідають основним засадам діяльнісного підходу. Вони сприяють підвищенню залученості учнів у роботу, розвитку навичок аналітичного та творчого мислення, здатності застосовувати отримані знання у практичних ситуаціях.

«Шість капелюхів мислення» Едварда де Боно - одна з технік розвитку критичного та творчого мислення учнів, вона є універсальним інструментом, який допомагає структурувати процес мислення та зробити його більш багатограним [2, 44]. Техніка ґрунтується на положенні, що капелюх символізує певний тип мислення. Розгляд проблеми через «кольорові капелюшки» дозволяє розділити її окремі складові: факти, емоції, переваги, недоліки, креативні рішення та загальний контроль процесу. Умовно одягаючи капелюхи конкретного кольору, учні фокусують увагу на певній стороні проблеми. Таке бачення формує різнобічний і об'єктивний підхід до ситуації, явища чи проблеми, та допомагає знайти найкраще її розв'язання.

Білий капелюх орієнтований на факти та інформацію. У цьому режимі мислення працюємо з фактами, цифрами, інформацією, уникаючи емоцій і суб'єктивних оцінок. *Червоний* на емоції, аналізуючи свої емоційні реакції на проблему, враховуючи, як явища впливають на настрій і внутрішнє сприйняття. *Жовтий* на позитивні сторони. Під час роботи в цьому режимі зосереджуємося на перевагах, позитивних сторонах і можливостях, обґрунтовуючи їх. *Чорний* на ризики й критику. Його мета – виявити недоліки, суперечності, ризики та потенційні проблеми, аби уникнути помилок і врахувати всі небезпеки. *Зелений* стимулює творчі ідеї. У ньому акцент робиться на нестандартних рішеннях, пошуку альтернатив, вдосконаленні вже наявних підходів. *Синій* відповідає за загальне управління процесом мислення та підводить підсумки. Синій капелюх допомагає координувати роботу всіх інших капелюхів і забезпечувати завершеність аналізу [4, 165]. Техніка «Шість капелюхів» розділяє мисленнєвий процес на шість послідовних етапів, дозволяє зосереджуватися на одному аспекті завдання за раз: спочатку зібрати факти, потім проаналізувати емоційні реакції, виявити ризики, знайти позитивні сторони, запропонувати нові ідеї та, врешті-решт, зробити загальні висновки [2, 76].

На уроці за повістю Івана Франка «Захар Беркут» у 7-А класі Ліцею №272 м. Києва було застосовано техніку «Шість капелюхів мислення». Для організації роботи учнів на дошці було прикріплено зображення шести кольорових капелюхів, кожен із яких відповідав певному типу мислення за методикою Едварда де Боно. Учні читали текст по частинах, після читання кожної обговорювали матеріал прочитаного та виписували інформацію, свої думки на кольорових стікерах і кріпили їх до відповідного капелюха на дошці.

Узагальнення головних аспектів повісті Івана Франка «Захар Беркут» відбувалося за шістьма позиціями (капелюхами). Подаємо приклади сформульованих учнями запитань та стислих відповідей на них:

Білий капелюх (факти):

1. Які події є головними в сюжеті повісті? *(Головними подіями є те, що монгольське військо нападає на Карпати, тухольська громада організовує оборону. Захар Беркут виявляє мудрість і стійкість, громада перемагає ворога, але ціною жертв).*

2. Хто головні герої твору, і яку роль вони відіграють у боротьбі громади? *(Захар Беркут – символ мудрості й патріотизму; Максим – сміливий і відданий син громади; Тугар Вовк – зрадник, що стає союзником монголів).*

3. У який історичний період відбуваються події? *(Події відбуваються в XIII столітті, в часи монгольської навали, що підкреслює боротьбу українців за свободу і незалежність).*

4. Як описуються стосунки між тухольцями? *(Тухольці живуть як згуртована громада, де кожен член відіграє важливу роль. Їхні стосунки ґрунтуються на взаємоповазі, взаємодопомозі та спільних цінностях. Вони ставлять інтереси громади вище за особисті, демонструючи гармонійне співіснування).*

Червоний капелюх (емоції):

1. Які емоції викликають герої повісті? (*Захар Беркут викликає повагу й захоплення своєю мудрістю та жертовністю. Максим викликає симпатію за свою відданість громаді. Тугар Вовк – обурення через зраду*).

2. Як ви особисто реагували на вчинки Захара Беркута, Максима чи Тугара Вовка? (*Гордість за згуртованість громади, співчуття до героїв, які жертвують собою заради спільного блага*).

3. Чи змінилися ваші емоції в різних епізодах твору? (*Спочатку здивування через зраду Тугара Вовка, потім радість від перемоги громади, але водночас сум через втрати*).

Жовтий капелюх (позитив):

1. Які сильні сторони громади тухольців ви можете виділити? (*Єдність, організованість, готовність захищати свої цінності*).

2. Які риси Захара Беркута викликають захоплення? (*Захар Беркут демонструє мудрість, терпіння та стратегічне мислення. Він завжди діє в інтересах громади, дбаючи про її добробут та майбутнє. Його вміння надихати інших та приймати важливі рішення робить його прикладом справжнього лідера*).

3. Як події повісті демонструють цінність єдності, співпраці та мудрості? (*Важливість єдності громади, любов до рідної землі, моральна сила, що допомагає перемогти навіть сильнішого ворога*).

Чорний капелюх (недоліки):

Які слабкі сторони ви помітили в діях громади? (*Відсутність потужнішої зброї, залежність від природних умов*).

Чи були помилки у стратегії тухольців? Як вони вплинули на хід подій? (*Недостатня пильність до Тугара Вовка, що дозволило йому стати союзником ворога*).

Чи справедливі дії Тугара Вовка щодо громади, чи є в них хоч якась логіка? (*Зрада громади, відсутність бажання домовлятися, але його вчинки частково обумовлені егоїзмом і страхом перед втратою статусу*).

Зелений капелюх (творчість):

Як би ви змінили сюжет, щоб уникнути трагедії? (*Уявити, що Тугар Вовк змінює своє рішення і допомагає громаді захищатися від монголів, що призводить до менших втрат*).

Які альтернативні рішення могли б ухвалити герої, аби досягти успіху? (*Замість затоплення долини, громада могла організувати іншу пастку для монголів, зберігши природні ресурси*).

Синій капелюх (підсумки):

Які головні ідеї твору можна виділити? (*Важливість єдності громади, самопожертви заради спільного блага, боротьби за свободу та незалежність*).

Що ви зрозуміли про значення єдності та самопожертви завдяки аналізу твору? (*Повість вчить нас важливості згуртованості, любові до рідного краю та відповідальності перед наступними поколіннями*).

Однією з основних переваг техніки є її інтерактивний характер: формулювання питань, пошук відповідей відбувалися у ігровій, невимушеній, дружній атмосфері. Навіть мовчазні або сором'язливі учні, які зазвичай не проявляли активності в класі, стали повноправними учасниками обговорення.

Ця техніка стала ефективним інструментом для подолання типових труднощів, які виникають у роботі семикласників з текстом художнього твору: часто для учнів є проблемою відповісти на питання вчителя, проте, коли питання формулювалися самими учнями і за певним принципом, що відповідає кольору капелюшків, учні активніші, більш зацікавлені у роботі. Така робота дозволила зменшити невпевненість окремих учнів, коли вони не знають, з чого розпочати відповідь, які аспекти враховувати чи як упорядкувати свої думки. Проведена робота на уроці сприяла поєднанню різних мисленнєвих операцій: учні аналізували факти в тексті, робили логічні висновки, стежити за думками співрозмовників, пропонували креативні рішення тощо.

Робота з учнями на уроці виявила також низку труднощів впровадження цієї техніки, зокрема, така робота потребує певного рівня розвинутої уяви та здатності до абстрактного мислення, це складна інтелектуальна робота, тому впровадження техніки має бути поступове, поетапне, необхідне ретельне тренування учнів у пошуку та формулюванні питань певного типу. Учні мають звикнути до структури аналізу, вчитися концентрувати увагу на різних аспектах проблеми та послідовно застосовувати підходи-капелюхи. Варто зауважити, що на початкових етапах роботи можуть виникати труднощі, пов'язані з його новизною для учнів. Новий вид роботи може викликати негативну реакцію або спричинити небажання брати участь у роботі, сумнів у своєму успіху в такій роботі. Проте ці труднощі можна подолати, поступово впроваджуючи техніку, пояснюючи її суть через прості приклади та створюючи доброзичливу атмосферу для обговорення.

Загалом техніка «Шість капелюхів мислення» є цінним інструментом для розвитку мислення, навичок аналізу, творчості та співпраці. Використання її на уроках літератури дозволяє учням глибше осмислювати твори, формувати критичне мислення та навчатися працювати в команді.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Використання цієї техніки дозволяє учням не лише глибше зануритися у зміст літературного твору, але й розвинути навички аналізу через різноманітні перспективи: від фактів і емоцій до ризиків і творчих ідей. Такий підхід вчить учнів знаходити баланс між раціональним і емоційним сприйняттям, а також сприяє розвитку вміння дискутувати, шукати альтернативи і формулювати аргументовані висновки. Вивчення повісті «Захар Беркут» із застосуванням «Шість капелюхів мислення» не лише дозволяє учням глибше зрозуміти основні ідеї твору, а й вчить їх застосовувати набуті знання в реальних життєвих ситуаціях, виховуючи в них важливі життєві компетентності.

Техніка «Шість капелюхів мислення» дозволяє поглибити роботу на текстом художнього твору на уроках літератури, розглядати певну ситуацію чи проблему з

різних перспектив, сприяючи всебічному аналізу. Така робота допомагає виявляти як переваги, так і недоліки ситуацій, стимулює висування альтернативних ідей, розвиває мислення та вміння вести конструктивну дискусію. Техніки розвитку критичного мислення через читання і письмо є потужним інструментом, який допомагає учням не лише розвивати інтелектуальні здібності, але й краще орієнтуватися в сучасному світі, де вміння обґрунтовувати свої думки та приймати рішення є важливими навичками.

Література

1. Карасевич О., Попова О. Життя вільної особистості у вільному соціумі: повість Івана Франка «Захар Беркут» крізь призму нових реалій України. *Кримський міжнародний форум: філологія та журналістика* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 20–21 жовтня 2022 р., м. Київ. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2022. С. 167–170. 2. Лагова І. М., Харчук Я. Я. Шість капелюхів – інноваційна технологія розвитку «повноколірного мислення» молодших школярів (на прикладі дитячих творів М. Вінграновського). *Молодий вчений*, 2024, № 1.1, С. 43–46. 3. Павленко В. В. Метод Едварда де Бона «Шість капелюхів мислення» як засіб розвитку креативного мислення у школярів. *Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти* : збірник науково-методичних праць / за заг. редакцією В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник, Т.В. Завязун. Житомир: «Полісся», 2016, Ч. 1, С. 73–78. 4. Шикір Ю. Метод «Шість капелюхів мислення»: історія, сутність, переваги. *Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства*. Житомир: ФОП Левковець Н.М., 2020, С. 162–167.

Тетяна Шайкіна,
учитель вищої категорії,
учитель зарубіжної літератури
Одеського ліцею № 44
Одеської міської ради

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКЛАДАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ІНФОРМАЦІЙНУ ЕПОХУ

Анотація: У статті проаналізовано складники освітнього процесу, а саме: мета, зміст, принципи навчання, підручник, урок та позакласні заходи, роль учителя в умовах зростаючого впливу інформаційно-комунікативного середовища, обґрунтований вплив сучасного інформаційно-комунікативного середовища на зазначені складові; виявлено основні шляхи реалізації їх змін, обумовлені зростаючою інформатизацією, технологізацією та цифровізацією. Визначено, що результатом шкільної літературної освіти в інформаційну епоху повинно стати виховання читача, який має широкий кругозір, мислить раціонально та креативно, володіє різноманітними читацькими практиками, здатен до самостійного пошуку необхідної інформації, уміє аналізувати її, оцінювати щодо точності, актуальності та цінності, зіставляти, узагальнювати та демонструвати, виражаючи при цьому власну позицію та обґрунтовуючи її, готовий до безперервної освіти та самоосвіти, здатен брати на себе відповідальність за розв'язання складних задач в різних сферах суспільного життя, а також здатен гармонійно взаємодіяти з навколишнім середовищем. Виявлено, що зміст сучасних

Наукове видання

**ЛІНГВІСТИКА Й ЛІНГВОДИДАКТИКА: ЗДОБУТКИ І
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

06-07 грудня 2024 року

**МАТЕРІАЛИ ЮВІЛЕЙНОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ**

Збірник тез доповідей

Рецензенти:

Марчук Л. М. – д.філол.н., проф., завідувач кафедри журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Нагорна Н. В. – к.пед.н., доцент кафедри педагогічної освіти та соціальної реабілітації Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Технічний секретар – Тетяна Євтушина

Формат 60х90/16.

УМ.-ДРУК. АРК. 6